

Луніна Наталія Павлівна

*бібліограф, бібліотека-філія № 7
ЦБС для дітей,
м. Запоріжжя, Україна
e-mail: luninanata1@gmail.com*

БІБЛІОТЕКИ В ЕПОХУ ІНТЕРНЕТУ: МІСІЯ МОЖЛИВА

Сучасні технології змінюють не лише можливості людини, а й її сприйняття світу. Часто Інтернет розглядають як загрозу діяльності бібліотек. Проте він насправді може бути частиною бібліотечних сервісів, помічником у досягненні успіху.

Ключові слова: сучасні бібліотеки, місія бібліотек, бібліотечні сервіси

Сучасний світ стрімко розвивається. Збільшується потік інформації, сучасні технології змінюють не лише можливості людини, а й її сприйняття навколишнього. Можна навіть стверджувати, що зараз людство опинилося у новій інформаційній реальності, а тому, щоб бути затребуваними, бібліотеки та бібліотечні послуги повинні відповідати високому рівню сучасних інформаційних потреб. Слідування вказаному більш ніж важливо у суспільстві, «в якому знання, інтелект набувають статусу ключових стратегічних ресурсів соціально-економічного розвитку» [1, с. 10].

Нині ні в кого з нас теза про те, що Інтернет змінив усе, не викликає заперечень. Це цілком логічно: якщо раніше книги та систематизовані книжкові масиви у бібліотеках були чи не єдиним джерелом знань, то зараз будь-хто зі споживачів, маючи з'єднання з мережею, може отримати різну інформацію за лічені хвилини і навіть секунди.

У зв'язку з цим різко змінилася і роль бібліотек. З одного боку, люди, які люблять читати, не перестають відвідувати бібліотеки, особливо якщо їх книжкові фонди гармонічно комплектуються відповідно до читацьких запитів і потреб; своєчасно оновлюються і поповнюються новинками. З іншого – пошук інформації для навчання й самовдосконалення за сучасних умов найчастіше відбувається спочатку в Інтернеті, а вже потім у книжках.

Звичайно, далеко не всі книги оцифровані, так само як не всієї інформації, знайденої у мережі, варто довіряти, але Інтернет у певному сенсі непомітно перебрав на себе значну частину інформаційної функції бібліотеки як джерела інформації. Щоправда, окремі дослідники вбачають у цьому загрозу існуванню бібліотек, але життя показало, що це не так. Бібліотеки еволюціонують разом зі світом, трансформуються з урахуванням потреб своїх читачів, пропонують нові послуги, використовують новітні підходи для того, щоб бути затребуваними і необхідними користувачу.

Багатьох людей захоплює сама ідея миттєвого отримання інформації через Інтернет. Можна стверджувати, що він став величезною інтерактивною бібліотекою «для усіх», у кого є до нього доступ. Однак мало хто замислюється, а ще менше тих, хто знає, що всі пошукові системи – це втілені в електронні форми алгоритми бібліографічного пошуку.

Звичайно, програмне забезпечення та інші технічні подробиці – це комерційна таємниця компаній-розробників, але принципи, покладені в основу роботи всіх пошукових систем, базуються саме на принципах бібліографічного пошуку. Про це свідчать, наприклад, такі засоби і методи пошуку, як: систематизація й індексація даних, ключові слова, тематичний пошук, алфавітно-предметний пошук, евристичний пошук, що були винайдені і впроваджені в бібліотечну справу задовго до появи загальнодоступного Інтернету.

Крім того, пошук інформації як у бібліотеці, так і в Інтернеті слід постійно вдосконалювати. Найбільш важливими бібліотечними критеріями якості є оперативне надання інформації, її точність і відповідність меті запиту. Ті пошукові сервіси, які від самого початку своєї діяльності ставили за мету наближення до цих стандартів, і є нині найбільш популярними.

Чи стають від цього бібліотеки нікому не потрібними? Вочевидь, що ні!

Популярність і затребуваність пошукових систем і сервісів лише свідчить про обсяг і масштаб інформаційних потреб людства, що є зайвим

підтвердженням прагнення до саморозвитку, самоосвіти, самовдосконалення з метою набуття компетенцій.

З огляду на сказане вважаємо за доцільне звернути увагу на такий момент: якщо здається, що в Інтернеті люди активно спілкуються у реальному часі (а найчастіше так воно і є), то це спілкування значно відрізняється від живого, тобто у реальності, яке можливе у тому числі і в бібліотеці. Виходячи з цього, співробітники мають прагнути, щоб навіть похід до бібліотеки став своєрідною культурною подією (нами не маються на увазі, наприклад, групові (організовані) екскурсії до бібліотеки, різноманітні масові заходи, а йдеться про повсякденне відвідування, під час якого людина збагачується духовно, надихається на навчання тощо).

Як бачимо, Інтернет і науково-технічні досягнення не є ворогами бібліотеки, навпаки, вони надають їй нових можливостей, дозволяють переосмислити підходи до реалізації місії бібліотек у суспільстві, більш повно її реалізувати. Наприклад, наявність електронного каталогу спрощує та робить пошук книг у бібліотечних фондах простішим, зручнішим і інтерактивним. Проте за цією зручністю, як і завжди, прихована багаторічна копітка праця багатьох бібліотечних працівників, яка зазвичай залишається непоміченою.

Однак, якщо зупинитися і замислитися, то сама можливість надавати доступ до книжково-журнальних фондів, здійснювати в них пошук за запитам читачів, водночас надаючи доступ до пошукових мереж Інтернету, є просто фантастичною. Це свідчить про розширення інформаційних можливостей як суспільства в цілому, так і окремої людини, про які ще 10–20 років тому можна було лише мріяти, а також про те, що Інтернет вже став частиною бібліотечних сервісів. Зокрема, можливість користуватися в бібліотеці віртуальними довідково-бібліографічними сервісами й інформаційними ресурсами мережі Інтернет (електронними бібліотеками, словниками, довідниками, енциклопедіями) підвищує якість бібліотечного обслуговування і, як не дивно, рівень поваги до бібліотеки.

Це пояснюється тим, про що писала О. Ю. Мар'їна : «Нині складається ситуація, за якої споживач уже не спроможний обробити всю доступну йому інформацію» [2, с. 45]. Дійсно, незважаючи на те, що пошукові машини миттєво надають тисячі відповідей, «однак «жива», нероботизована консультація з фахівцем, залучення до процесу пошуку <...> професійних навичок бібліотекаря як і раніше становлять неабияку цінність» [3, с. 5].

Це дає всі підстави стверджувати, що традиційні правила й методики бібліотечного пошуку і виконання бібліографічних довідок витримали перевірку часом, відповідають найсучаснішим вимогам.

Вміння фільтрувати інформацію, відшукувати й визначати джерела інформацій, відокремлювати якісні результати пошуку від недостовірних є цінністю в сучасному інформаційному суспільстві, а методи роботи з інформацією, якими користуються бібліографи й бібліотекарі для пошуку і систематизації даних, – важливою частиною інформаційної культури.

Дослідник С. Гарагуля справедливо зазначає, що «інформаційне суспільство, суспільство знань понад усе потребує орієнтирів. Справді, накопичення та поширення інформації сягнуло небачених меж, але сам по собі неозорий масив інформації не становить інтелектуальної цінності» [3, с. 5].

Завдяки цьому змінилася навіть бібліографічна діяльність. Її частиною став новий напрям – вебліографія, яка передбачає створення «путівників Інтернетом». Бібліографи і в цьому випадку виступають своєрідними «менеджерами знань», оцінюючи, адаптуючи й спрощуючи інформаційні масиви з метою полегшення і водночас розширення можливостей інформаційно-пошукової діяльності читачів.

Якщо раніше бібліотекарі консультували й навчали читачів лише методам орієнтування у книжкових фондах, паперових каталогах, картотеках, то зараз під час консультацій і занять з інформаційної культури торкаються також веб-орієнтування й інформаційної безпеки. Деякі бібліотеки впроваджують програми заходів із медіаграмотності, тобто виконання

бібліотеками культурно-просвітницької функції стосується також Інтернету і вже практично неможливе без нього.

Про те, що зміст просвітницької функції бібліотек змінився, свідчить у тому числі й Маніфест ІФЛА про Інтернет 2014 р., у якому зазначено, що «свобода доступу до інформації та свобода висловлення думок має бути головною відповідальністю бібліотечної та інформаційної професії», бо ці свободи «мають важливе значення для рівності, загального розуміння і миру» [4].

Отже, бібліотеки і зараз можуть робити цей світ кращим, надаючи якісну й корисну інформацію, можливості спілкування і цікавого дозвілля. До речі, саме останні три поняття досить точно описують те, що сьогодні являє або повинна являти собою сучасна бібліотека, заради чого вона існує.

Дуже важливо в епоху неймовірних технологічних можливостей не забувати про споконвічну місію бібліотеки, а також про її тривалий шлях через віки від простого сховища книг до складного систематизованого інформаційного ресурсу; від «аптеки для душі» до комп'ютеризованого центру спілкування й дозвілля. Крім того, варто пам'ятати, що інформація необхідна людині «для чогось», а потреба у спілкуванні є базовою потребою будь-якої людської істоти.

Ми всі є свідками того, як різноманітні технологічні можливості поступово трансформують звичну реальність та суспільство. Важливо у періоди еволюцій мати та зберегти чіткі гуманістичні орієнтири, допомогти їх зберегти іншим. «У рамках комунікаційної функції бібліотека організовує взаємодію людини з соціальною пам'яттю усього людства, передаючи їй у користування все накопичене цивілізацією культурне надбання» [3, с. 2].

Інтернет-простір незворотно змінився з того часу, як вперше були оголошені принципи Web 2.0. Нині вже не просто розмови про Web 3.0 і Web 4.0, а й розробки на їх основі, не здаються фантастичними. Деякі з цих ідей можуть бути актуальними для бібліотек «вчора, сьогодні й надалі». Проте

бібліотеки не можуть і не повинні копіювати все, з чого складається популярність Інтернету.

Виходячи зі сказаного, додамо, що важливо пам'ятати, що інтернет-середовище, маючи технологічну й інформаційну основу, все ж таки створюється людьми. Більш того, саме завдяки людям, які створюють веб-контент, їх компетентності, професіоналізму, доброзичливості, зацікавленості інтересами користувачів, ми обираємо якісь ресурси, а якісь ігноруємо. Можливість вибору, інтерактивність, невимушеність, легкість доступу до інформації, у свою чергу, роблять Інтернет таким привабливим для більшості користувачів. Що ж бібліотека може запропонувати як альтернативи?

Вона передусім може надавати користувачам дещо інше, ніж Інтернет, але від цього не менш потрібне. Бібліотека – це люди, а не тільки технологічні процеси і книги, адже дуже важливо, хто вітає тебе у бібліотеці, хто видає книжки, хто вмикає комп'ютер.

Отже, яким би чином не змінювалося бібліотечне середовище завдяки все більш складним новітнім технологіям, «розкіш людського спілкування» усе-таки залишиться цінністю.

Дозвіллева діяльність бібліотеки – це також дієвий спосіб як популяризації читання, так і заявити про себе, свою діяльність. Це – можливість показати ймовірним та існуючим читачам, що в бібліотеці може бути весело й цікаво. Однак невірно буде поділяти діяльність бібліотеки на інформаційну та розважальну. Кожен з напрямків потрібно розглядати лише у загальному контексті призначення бібліотеки, бо, «якщо з бібліотеки йде живе спілкування, вона стає лише інформаційним органом, а без документів просто перетворюється на клуб» [5, с. 2].

Для того, щоб інформувати громадськість про бібліотечні заходи і діяльність, залучити нових читачів і не втратити зв'язок із вже існуючими, бібліотекам вкрай необхідно бути присутніми в інтернет-просторі, налагоджувати зв'язок з громадою не тільки в процесі безпосереднього

спілкування, а й за допомогою соціальних мереж, власних сайтів, використовувати можливості співпраці з різноманітними ЗМІ.

Ділитися досягненнями, цікавим досвідом також необхідно, бо, як не дивно, стереотипи щодо бібліотек виявилися набагато живучішими (навіть серед деякої частини бібліотекарів), а спілкування з пересічними громадянами показує, що люди мають переважно хибні уявлення про бібліотеки та їх діяльність.

Крім того, цілком зрозуміло, що інноваційні зміни неможливі без моніторингової взаємодії з усіма користувачами: наявними та потенціальними, оскільки всі зміни в бібліотечному обслуговуванні повинні ґрунтуватися на вивченні потреб своєї цільової аудиторії. Інтернет у цьому випадку надає чудові можливості отримання зворотного зв'язку. Наприклад, анкетування за допомогою он-лайн форм не тільки вважається читачами більш зручним, а й допомагає користувачам сприймати бібліотеку як сучасну установу.

Підсумовуючи, вкажемо, що нинішнім читачам потрібно більше інтерактивності, живого спілкування, більше можливостей проявляти та розвивати свої таланти, а ще: трохи більше автоматизації, свободи, і головне, душевності, яку не замінить жодна машина.

Проте все це вимагає від бібліотекарів неабияких творчих зусиль, пошуків, витрат часу, організаційних змін.

Переосмислюючи свою діяльність та спираючись на наукові джерела і позитивний досвід інших, треба створювати щось своє, що може бути унікальним для кожного закладу, щоб вирішити найголовніше завдання – в епоху інформаційних змін приносити користь як громаді в цілому, так і особисто кожному читачеві.

Список використаних джерел

1. Назаровець С. Бібліотека 4.0: технології та сервіси майбутнього / С. Назаровець, Є. Кулик // Бібліотечний вісник. – 2017. – № 5. – С. 3–14.

2. Мар'їна О. Ю. Бібліотека у процесах формування цифрового контенту / О. Ю. Мар'їна // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2012. – № 2. – С. 41–46.

3. Гарагуля С. Бібліотеки в інформаційному суспільстві: орієнтація на користувача / С. Гарагуля // Бібліотечний вісник. – 2014. – № 6. – С. 17–23.

4. Маніфест ІФЛА про Інтернет 2014 [Електронний ресурс] : прийнятий сес. Ради ІФЛА у серпні 2014 р. // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. – Режим доступу: <http://nbul.gov.ua/node/1833> (дата звернення: 30.05.2018). – Назва з екрана.

5. Бібліотека як центр спілкування : метод.-бібліогр. матеріали / Чернігів. обл. універс. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка ; підгот. О. Рижаєва ; відп. за вип. О. Сльозка. – Чернігів, 2011. – 55 с. – Електрон. аналог: режим доступу: http://libkor.com.ua/php/metod_mat_files/Library_as_a_center_of_communication.pdf (дата звернення: 30.05.2018).

Лунина Наталья Павловна

БИБЛИОТЕКИ В ЭПОХУ ИНТЕРНЕТА: МИССИЯ ВЫПОЛНИМА

Современные технологии меняют не только возможности человека, но и его восприятие мира. Часто Интернет воспринимают как угрозу деятельности библиотек, но на самом деле он может быть частью библиотечных сервисов, помощником в достижении успеха.

Ключевые слова: современные библиотеки, миссия библиотек, библиотечные сервисы.

Lunina Natalija Pavlivna

LIBRARIES IN THE INTERNET AGE: A MISSION IS POSSIBLE

Modern technologies change not only human possibilities, but also its perception of the world. Often, the Internet is perceived as a threat to the activity of libraries. But in reality, the Internet can be part of library services, helping to succeed.

Keywords: modern libraries, library missions, library services.